

Овчарова Л.П.

*научный сотрудник ГУ «Институт экономики и прогнозирования НАН
Украины»*

В.П.Боденко

*мл.научный сотрудник Центра исследований научно-технического
потенциала и истории науки им. Г.М.Доброва*

СТРУКТУРНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОЦЕССА В УКРАИНЕ

В статье проанализированы тенденции инвестиционной деятельности в Украине, структурные особенности динамики инвестиций. Выявлены основные факторы, обусловившие направленность инвестиционных процессов и разработаны предложения относительно стратегических приоритетов государственной политики в инвестиционной сфере.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная привлекательность, инвестиционный климат.

L.Ovcharova

*research associate of Institute for Economics and Forecasting NAS of
Ukraine*

V. Bodenko

*junior researcher of G.M. Dobrov Center for Scientific and Technological
Potential and Science History Studes*

STRUCTURAL CHARACTERISTICS OF INVESTMENT PROCESS IN UKRAINE

The paper analyses the trends of investment activity in Ukraine and the structural characteristics of investment dynamics. The main factors conditioning the investment processes direction have been revealed. The strategic priorities for the government policy in investment regulation have been outlined.

Key words: investments, investment attractiveness, investment climate.

Петровська І.П.

викладач ФММ НТУУ «КПІ»

Фоменко О.Р.

студент ФММ НТУУ «КПІ»

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН- ЛІДЕРІВ

У цій статті розглянуто успішний досвід країн-лідерів інноваційного розвитку, які змогли досягти вагомих результатів в розвитку інноваційної активності та підвищенні конкурентоздатності своїх національних

економік. У процесі аналізу виділено найбільш поширені інструменти стимулювання інноваційних процесів у країнах-лідерах.

Ключові слова: інноваційна політика, інноваційна діяльність, інноваційний процес, інструменти прямої та непрямой дії.

Вступ. Світовий розвиток в більшості своїй є нерівномірний в силу різних обставин. Таким він є і в сфері інновацій. Потрібно констатувати, що в третьому тисячолітті увага не лише науковців, але й суб'єктів державного управління до інноваційних чинників соціально-економічного розвитку значно зросла. Тому, скоротити розрив у економічному розвитку між Україною та розвинутими країнами можна лише за рахунок суттєвого прискорення інтенсивності інноваційних процесів та їх ефективності з позиції впливу на економічні процеси, насамперед на міжнародну конкурентоспроможність національних виробників та національної економіки в цілому.

Постановка задачі. Останнім часом з'явився ряд публікацій українських науковців, що стосується ролі держави у формуванні інноваційної політики, готовності суспільства до подібних трансформацій, яким чином можна досягти значної інноваційної-активності. Цю проблематику різною мірою висвітлено у працях В.Александрової, В.Гринева, А. Гальчинського, Я. Жаліла, Н. Іванова, М. Йохна, О.Лапко, І. Макаренко, Л.Федулова та інші. Метою статті є узагальнення методів та інструментів впровадження державної інноваційної політики країн-лідерів інноваційного розвитку.

Результати дослідження. Світовий досвід є досить цінним для України, так як дозволяє обрати найбільш ефективні моделі та інструменти реалізації державної інноваційної політики. Звичайно, ми не вважаємо що просте точне копіювання найбільш ефективних моделей та інструментів, які застосовувалися урядами інших країн у інноваційній сфері, буде автоматично таким же ефективним в українських реаліях. Ті ж моделі та інструменти можуть виступати як базис, на якому, з врахуванням національної специфіки, може бути побудована та реалізована найбільш ефективна державна інноваційна політика в Україні. Окреслимо спочатку коло країн, інноваційна політика яких заслуговує на увагу, так як в одній роботі неможливо узагальнювати досвід абсолютно всіх країн. На нашу думку, логічно обрати для дослідження досвіду реалізації державної інноваційної політики дві групи країн: 1) країни-лідери інноваційного розвитку; 2) країни, які перебувають на одному рівні з Україною за рівнем інноваційності економіки, та в сучасних умовах демонструють позитивну динаміку інноваційного розвитку. Основна увага даної статті буде приділена першій групі країн, так як для них наявна значно ширша інформаційна база і їх інноваційна політика більш ефективна, ніж у країн другої групи.

За методикою [1, с. 28-30] до числа інноваційних лідерів, які принаймні не втрачають лідируючих позицій можна віднести 10-ть країн, досвід яких заслуговує на увагу – Японія, США, Німеччина, Тайвань, Ізраїль, Франція, Сінгапур, Великобританія, Австралія та Нова Зеландія. Особливий інтерес представляє досвід країн США, Японії та Німеччини, Франції і Великобританії.

Проаналізуємо інноваційну політику першої групи країн – країн лідерів по інноваційності економіки.

Розглянемо тепер специфіку інноваційної політики лідерів світового інноваційного процесу.

США застосовує широкий спектр прямих та непрямих інструментів стимулювання інноваційних процесів.

Основним каналом реалізації інструментів інноваційної політики прямої дії є фінансування федеральних лабораторій та інших державних науково-дослідних установ в рамках воєнних та цивільних науково-дослідних програм, а також досліджень, які проводяться університетами. Федеральні наукові лабораторії оснащені найновішим обладнанням і проводять дослідження не лише на замовлення уряду, але й корпорацій та в співпраці з університетами по спільним проектам. Причому пріоритетними для впровадження інноваційних розробок в другому десятилітті XXI століття визнані галузі, не пов'язані з воєнним сектором. Уряд США надає також підтримку університетам у проведенні досліджень у вигляді субсидій та грантів. В сфері підтримки інноваційної активності бізнесу переважають методи прямої дії – субсидії та система контрактних федеральних замовлень (ФКС). При цьому держава не лише виступає замовником, тобто прямо фінансує НДДКР в рамках держзамовлення, але й паралельно застосовує для стимулювання виконавців держзамовлення широке коло методів непрямой дії. Так, підприємствам, які виконують НДДКР по федеральним контрактам надається право безоплатного використання обладнання та наукових лабораторій державних установ, надаються пільги на придбання сировини та матеріалів на приватному ринку, та можливість придбання матеріалів та сировини по пільговим цінам у державних відомств та з державних фондів, надається ряд податкових пільг. Окрім того, що держава в США в значній мірі здійснює пряме фінансування НДДКР, та додатково стимулює виконавців держзамовлення непрямыми методами, однією з цілей інноваційної політики є стимулювання самостійного фінансування та проведення НДДКР з боку бізнесу (тих підприємств, які здійснюють власні дослідження, поза межами державних контрактів). Хоча методи непрямой дії мають меншу питому вагу у фінансових стимулах інноваційної активності бізнесу в порівнянні з методами прямої дії, але в США існує значна кількість податкових пільг, право на які мають приватні структури які фінансують власні програми НДДКР. Також до методів непрямой дії слід віднести надання різного роду пільг венчурам, які фінансують ризикові проекти зі створення нових продуктів та технологій, а також підтримку малого бізнесу

через Адміністрацію малого бізнесу (АМБ). Важливим напрямком інноваційної політики в США є підтримка високотехнологічних кластерів. Найбільш відомим з них є Силіконова долина, де сконцентровано значну кількість науково-дослідних підрозділів крупних корпорацій в сфері високих технологій. Загалом, потрібно зазначити, що в основу інноваційної політики США покладено розвиток інноваційних процесів через ринковий механізм. Держава активно сама приймає участь у ринковому механізмі, виступаючи як замовник значного обсягу досліджень та розробок, спрямованих на створення нових технологій та продуктів. Проте найбільша роль держави в регулюванні інноваційних процесів у США проявляється в створенні умов для ефективного функціонування ринкового механізму в інноваційній сфері.

Другою країною нашого дослідження є Японія. Інноваційна політика Японії подібна до США тим, що роль держави в регулюванні інноваційних процесів розуміється в доповненні ринкових механізмів та створенні умов для їх функціонування. Проте, на відміну від США, роль держави у інноваційних процесах дещо більша, так як розміщення держзамовлення на розробку нових технологій та продуктів здійснюється лише серед державних установ, тоді як у США федеральні контракти можуть отримувати і приватні структури. Ще одну відмінність державної інноваційної політики Японії від інноваційної політики США можна відзначити в сфері стимулювання інноваційної активності бізнесу. В Японії також переважають інструменти прямої дії, їх питома вага у загальному фінансовому стимулюванні інноваційної активності бізнесу становить близько 98%, лише 2% припадає на методи непрямой дії – податкові пільги, податковий кредит тощо [2, с.40]. Існують деякі відмінності між Японією та США в пріоритетних напрямках проведення науково-дослідних робіт.

Як пріоритетні для Японії області НДДКР в даний час виділяються [3, с.7]: науки про життя (у країні 36 тис. осіб старше 100 років); "зелена енергетика", нові і поновлювані джерела енергії (Японія є одним зі світових лідерів по використанню енергії сонця, вітру, руху океанських хвиль, геотермальної енергії, біомаси); технології економії і накопичення енергії (в Японії рівень її споживання на одиницю ВВП - вже найнижчий в світі); інформаційно-комунікаційні технології, зокрема боротьба за світове лідерство в розробці суперкомп'ютерів; промислові технології (мікроелектроніка, робототехніка), причому ставиться завдання активного трансферу цих технологій в малі і середні фірми; нанотехнології і нові матеріали, які можуть послужити задоволенню виробничих і соціальних потреб; екологічні технології і захист навколишнього середовища. Мова йде про зниження (в порівнянні з 1990 р.) викиду парникових газів на 25% до 2020 р. і на 50% - до 2050 р., розробку технологій зниження збитків від природних катаклізмів, забезпечення лідируючих позицій Японії у вивченні процесів глобального потепління.

Як і в США інструменти державної політики прямої дії доповнені широким набором інструментів непрямой дії, які покликані стимулювати

бізнес-структури проводити власні дослідження та розробки. Це зокрема, податкові пільги, відповідна амортизаційна політика, загальне економічне середовище. Як наслідок, корпорації фінансують переважну частку НДДКР, які вони проводять за власними програмами. Проте комерційні структури зацікавлені в проведенні здебільшого прикладних досліджень та конструкторських вдосконалень, тому фундаментальні дослідження в Японії мають менший розвиток, ніж в інших країнах-лідерах. В Японії, як і в США як одним з напрямів реалізації державної інноваційної політики є підтримка кластерних структур. В цілому потрібно відзначити, що роль держави в Японії у регулюванні інноваційних процесів є значно вищою. Зумовлено це, насамперед тим, що держзамовлення на НДДКР розміщуються в державних структурах, тобто інструменти прямої дії значно менше по обсягу охоплюють ринкові структури, ніж в США, в той же час їх питома вага у фінансовому стимулюванні інноваційної активності бізнесу, як уже зазначалося є дуже висока.

Третьою країною нашого розгляду є Німеччина. Слід відмітити, що на сучасному етапі курс даної країни направлений на формування стратегічних інноваційних альянсів та стратегічних партнерств, куди входять крупні фірми, державні дослідні організації, малі та середні підприємства. Держава фінансує частину НДДКР таких альянсів, хоча переважна частка фінансування здійснюється комерційними структурами. В Німеччині сформовано шість інноваційних альянсів, в тому числі в сфері енергетики, електроніки, оптики, біомедицини. В інноваційній політиці Німеччини значна увага надається інтеграції приватних малих та середніх підприємств (МСП) і науки. В 2008 році була прийнята «Центральна інноваційна програма для малого та середнього бізнесу». В даній програмі передбачається пряме фінансування по таким напрямкам: спільні інноваційні проекти з науково-дослідними організаціями; проекти в рамках угод між окремими підприємствами; інші інноваційні проекти. Як і у США та Японії, державна інноваційна політика Німеччини приділяє значну увагу розвитку кластерних структур. Значна увага приділяється урядом Німеччини і розвитку системи освіти, на її підтримку виділяються у вигляді асигнувань значні кошти. На відміну від США у Німеччині значно менше уваги приділяється венчурному бізнесу, внаслідок чого його роль у фінансуванні інноваційної діяльності значно нижча.

Наступною країною є Франція. Це країна, де досить чітко проявляється так званий «європейський парадокс», суть якого в тому, що при високому рівні фундаментальних досліджень, інноваційна активність суб'єктів економічної діяльності порівняно низька (зокрема нижча, ніж в Японії та США) [4, с.92]. Рівень фінансування НДДКР з боку бізнесу у Франції є нижчим, ніж у США, Японії, Німеччині та Великобританії, тоді як питома вага державного фінансування – найвища з зазначених країн. Одночасно, ефективність наукових досліджень державних науково-дослідних установ з точки зору впровадження їх результатів у економіку є низькою. В таких

умовах уряд Франції в 2004-2006 рр. модернізував свою інноваційну політику у відповідності до нових реалій.

Таблиця 1

Найбільш поширені інструменти стимулювання інноваційних процесів у країнах-лідерах

Інструменти прямої дії		Інструменти непрямой дії	
Суть інструменту інноваційної політики	Країни застосування	Суть інструменту інноваційної політики	Країни застосування
Фінансування академічної науки	США, Німеччина, Франція, Великобританія, Японія	Створення стабільних економічних умов через законодавство	Японія, США, Німеччина, Франція, Великобританія
Фінансування державних науково-дослідних установ в рамках держзамовлення	Японія, США, Німеччина, Франція, Великобританія	Механізми захисту інтелектуальної власності	США, Японія, Німеччина, Великобританія
Фінансування досліджень приватних підприємств за контрактами по держзамовленню	США, Німеччина, Великобританія,	Підтримка кластерних структур	Німеччина, США, Японія, Франція, Великобританія
Гранти на НДДКР партнерства бізнес-структур та науково-дослідних організацій	Німеччина	Податкові пільги підприємствам, які фінансують власні НДДКР	США, Японія, Німеччина, Франція, Великобританія
Пільгові кредити на інвестиційні проекти	Німеччина	Дотації на придбання патентів	Японія, Німеччина
Цільове фінансування з бюджетних фондів інноваційних проектів	США	Кредитні гарантії	Франція
		Субсидії на навчання персоналу	Німеччина
		Пільги венчурам	США, Франція, Великобританія,
		Субсидії венчурам	Великобританія
		Допомога в комерціалізації інновацій	Великобританія
		Узгодження державної інвестиційної програми з інтересами національної промисловості.	Японія

Джерело: складено автором заданими [1-6]

У Франції, як і будь-якій країні з ринковою економікою держава має обмежений вплив на підприємницькі структури в сфері прийняття ними рішень займатися інноваційною діяльністю. Держава намагається спрямовувати зусилля на створення сприятливого клімату для фінансування інноваційної діяльності з боку підприємницьких структур за рахунок різного роду податкових пільг. Пряма фінансова підтримка бізнесу в проведені НДДКР здійснюється через дотації та субсидії (інструменти прямої дії становлять близько 70% всього обсягу фінансових інструментів, застосовуваних для стимулювання інноваційної активності бізнесу [5, с.40].

Проте у Франції, як і у всіх інших вищерозглянутих країнах держава здійснює і пряме фінансування НДДКР на підприємствах через Фонд конкурентоспроможності підприємств та через державну установу, яка фінансує малі та середні інноваційні фірми (OSEO). OSEO фінансує на конкурсній основі програми промислових наукових досліджень, які здійснюються спільно комерційними підприємствами та державними науково-дослідними установами. У Франції також поширене конкурсне фінансування проектів створення нових підприємств з використанням технологічних інновацій.

Інноваційна активність Великобританії розглядається як фактор забезпечення конкурентних позицій на світових ринках. Починаючи з 80-х років, з метою стимулювання розвитку інноваційної активності урядом цієї країни було ухвалено широку програму приватизації як промислових підприємств, так і науково-дослідних установ. Найбільша увага приділялася приватизації так званих біля ринкових досліджень, тобто досліджень з очікуваним комерційним результатом. Значна увага з боку держави при формуванні інноваційного розвитку приділяється укріпленню зв'язків між фундаментальними дослідженнями і способам впровадження їх результатів в практику. У 90-х роках розпочалась підтримка інноваційного розвитку в країні, яка носила системний характер. Кінець 90-х років знаменувався прийняттям програм стимулювання інноваційної діяльності, направленої перш за все на поширення нововведень. В цей період також виходить в світ Біла книга уряду про науку, техніку та технологію, яка зобов'язала дослідників, які отримували фінансування з бюджету, визначити, хто мав подальше право на використовувати їх нововведення і яка користь була від їх впровадження. Таким чином, була здійснена програма технологічного передбачення

В цілому інноваційна політика Великобританії має багато спільних рис з державної інноваційною політикою США, що дає підставу деяким дослідникам вводити в науковий обіг поняття «англо-американська» модель державної інноваційної політики, яка характеризується меншою участю держави у інноваційних процесах, ніж в Японії [6, с. 201]. Однак це справедливо лише щодо участі держави в інноваційних дослідженнях, які здійснюються самостійно бізнес-сектором, так як основні державні витрати на НДДКР в Японії сконцентровані в державному секторі. В загальних же

внутрішніх витратах на НДДКР, частка держави в Японії є найнижча з усіх розглянутих країн-лідерів по інноваційності економіки.

Підсумовуючи, зазначимо в таблиці 1 основні інструменти, які застосовують розвинуті держави для підтримки інноваційних процесів.

Висновки. Якщо коротко резюмувати можливості використання зарубіжного досвіду розробки та реалізації ефективної інноваційної політики в Україні, то можна зазначити наступне.

1. Держава в усіх країнах створює умови для функціонування ринкового механізму за рахунок стабільності нормативно-правового поля функціонування суб'єктів економічної діяльності, усунення адміністративних бар'єрів для ведення бізнесу, монополії та ін. Додатково держава стимулює інструментами прямої та непрямої дії інноваційно-активні комерційні структури.

2. Зацікавленість бізнесу у фундаментальних дослідженнях є низькою, так як наперед важко визначитися, чи знайдуть комерційне застосування їх результати. Тому держава бере на себе фінансування академічної науки.

3. По пріоритетним напрямам інноваційного розвитку економіки, визначеним інноваційною політикою та напрямам, важливим з точки зору урядів, держава виступає замовником досліджень та технологічних розробок у державних науково-дослідних установ та комерційних фірм, фінансуючи їх в рамках контрактів по державному замовленню. Таким чином стимулюється інноваційна активність у тих напрямках, які визначені державою.

4. Уряди всіх країн-інноваційних лідерів використовують переваги кластерних інноваційних структур, знижуючи адміністративні бар'єри для їх створення, виступають ініціаторами їх утворення, надають часткове фінансування на розбудову інфраструктури та інші стимули.

Вивчення досвіду успішних країн щодо заходів впровадження державної інноваційної політики дозволяє зробити висновок, про різноманітність підходів до визначення стратегічних напрямів розвитку економіки з урахуванням національних особливостей і тенденцій науково-технічного розвитку. Тому, конкретне використання ключових інструментів інноваційної політики держав-лідерів в Україні вимагає подальших досліджень, щодо бюджетного забезпечення та розробки механізмів практичної реалізації.

Перелік посилань

1. Innovation: Transforming the way business creates includes a global ranking of countries - <http://graphics.eiu.com/upload/portal/CiscoInnoSmallFile.pdf> -P.28-30.

2. Mexico. Overall assessment and recommendations. OECD Reviews of innovation policy. [електронний ресурс] - режим доступу: http://www.conacyt.gob.mx/Acerca/ForoInnovacion/OECD_Revision-politicas-innovacion-Mexico.pdf

3. Зайцев В., Чебанов С. Инновационная политика Японии /В. Зайцева, С Чебанов // Мировая экономика и международные отношения. – 2010. - № 12. - С. 3-14.

4. Рюффини П.Б. Научная и инновационная политика во Франции / П.Б. Рюффини //Форсайт. - 2008. - Т. 2. № 2. - С. 48-55.

5. Mexico. Overall assessment and recommendations. OECD Reviews of innovation policy. [електронний ресурс] - режим доступу: http://www.conacyt.gob.mx/Acerca/ForoInnovacion/OECD_Revision-politicas-innovacion-Mexico.pdf

6. Касьяненко В.О. Зарубіжний досвід управління інноваційним потенціалом економіки та можливості його використання в Україні / В.О. Касьяненко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – №4. Т.ІІ – С.200-204.

Петровская И.П.

преподаватель ФММ НТУУ «КПИ»

Фоменко О.Р.

студент ФММ НТУУ «КПИ»

ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ИННОВАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ СТРАН-ЛИДЕРОВ

В этой статье рассмотрен успешный опыт стран-лидеров инновационного развития, которые смогли достичь весомых результатов в развитии инновационной активности и повышении конкурентоспособности своих национальных экономик. В процессе анализа выделены наиболее распространенные инструменты стимулирования инновационных процессов в странах-лидерах.

Ключевые слова: инновационная политика, инновационная деятельность, инновационный процесс, инструменты прямой и непрямого действия.

Petrovskaya I.P., Fomenko O.R.

FEATURES OF PUBLIC INNOVATIVE POLICY OF COUNTRIES- LEADERS

In this article considered successful experience of countries-leaders of innovative development, which were able to reached ponderable results in development of innovative activity and increased competitiveness of it national economies. The most widespread instruments of stimulation of innovative processes in countries-leaders were selected during the analysis of.

Keywords: innovative policy, innovative activity, innovative process, instruments of direct and indirect action.
